

FERDINAND GOETEL

STUDIJA IZ NOVEJŠE POLJSKE LITERATURE — TINE DEBELJAK

Kot je vojna dala poljski literaturi Ossendowskega, tako so tudi iste razmere ustvarile iz F. Goetla pisatelja, ki je danes — kot predsednik varšavskega Pen-kluba in odlikovanec z državno lit. nagrado za l. 1930 — med najizrazitejšimi predstavitelji sodobne poljske literature. Že v tem samem se vidi, da cenijo Poljaki Goetlovo leposlovje vseviše od Ossendowskega, ki je za mejami bolj poznan, dasi oba ustvarjata iz iste snovi: iz eksotičnosti kraja in romantičnosti prilog. Osnovno razliko pa vidim v tem: če je Ossendowski avanturist, je Goetel — turist; to je: gleda kraj in razlaga ljudi iz njega ven in iz njih samih, podoživlja tako tuje usode v njih objektivni duhovni vrednosti in jih zna ponazoriti z veliko umetniško silo. Pri Ossendowskem pa je glavni motiv romantično poveljevanje samega sebe in glavno spoznanje učenjaška načitanost in temu primerno mala umetniška potencia. Goetel pa je danes eden izmed redkih poljskih pisateljev, ki zna ustvarjati ostre like svojih ljudi, telesne in duhovne, in je izmed najbolj optimističnih ljudi, glasnik neizmerne volje, oznanjevalec vere v človeka in človečanstvo... In to na ozadju eksotičnosti.

Letos na poljski narodni praznik 3. maja sem ga obiskal na stanovanju v Varšavi, da ga poprosim za pravico prevajanja nekaterih povesti in novel. V malem kabinetu, preprostem in starinskem, okrašenem s perzijskimi divani in eksotičnimi spomini, me je za hip sprejel, dasi je vprav odhajal na pripravljeno sejo za kongres evropskih Penov, ki se ga Slovenci niso udeležili, pa sem jih oznanjeval... Kakega pomena je udeležba na takih kongresih za nas, sem spoznal vprav pri Goetlu: iz osebnih stikov z našimi literati v Oslu in na Dunaju se je poučil o samobitnosti Slovencev... In o tem sva tudi največ govorila, kajti Goetel je vâse zaprt človek in o svojem literarnem delovanju ne daje rad izjav kakor tudi ne o delu svojih kolegov po peresu. Varuje avtoriteto svoje funkcije! Govori pa o svojem življenju, o genezi del in načrtih; vrednotenje in razlago pa prepušča drugim. Med vožnjo k seji, kamor sem ga pospremil, mi je dajal podatke in opombe, ki jih uporabljam v sedanji skici poleg druge literature, ki je bila kdaj napisana o njem. (Intervju v »Wiad. Lit.« 1925, No 42; Dębicki »Portrety« II. 1928; Falkowski: »Przegląd powszechny« 1930; in kratka karakteristika v novi izdaji Feldman-Kolaczkowski »Współczesna lit. polska« 1930 in Pomirovskega esejih »Twórczość a twórcy« 1929.)

V nasprotju z Ossendowskim je Goetel potomec nemškega kolonista, ki se je odlikoval v bojih proti poljskim vstašem. Stariši (oče je bil železniški čuvaj) so mu umrli že kot otroku (roj. 1890 l.) nakar so ga z bratom Valerijanom, znanim geologom, vzgajali sorodniki v Krakovu, kjer je kot student sodeloval pri socialističnih prosvetnih in vojnih organizacijah, se potepal po ulicah in bil trikrat izključen iz gimnazije. Po maturi je bil nekaj časa v kadetni šoli v Lvovu, nato studiral 4 leta arhitekturo na Dunaju in je ni končal, ter se preselil v Varšavo, kjer ga je zajela vojna in so ga Rusi kot avstrijskega podanika internirali v Turkestanu. Iz tabora je hodil na prisilno delo, dokler ga niso — kot civilista — oprostili in pustili samo pod policijskim nadzorstvom. Kot bivši tehnik je napredoval od delavca do nalog pravega inženirja, vodil gradnje cest, mostov, sušil močvirja sredi Sartov in Kirgizov, reguliral reke in bil celo nadzornik nad ujetniki. Tako ga je pod vrhovi Pamirja zajel boljševiški prevrat, kateremu se je Goetel v samoobrambi pridružil in dobil celo boljševiški mandat na perzijski meji,

odkoder z ženo — Poljakinjo iz Turkeстана — in otrokom zbeži preko Perzije in Indije domov (1920/21). V Krakovu postane sekretar rudarske akademije, pa se l. 1925. preseli v Varšavo, da se posveti izključno pisateljevanju.

Prva njegova tiskana stvar je izšla šele po njegovi vrnitvi in sicer popis bega »Preko žarečega vzhoda« (1922). Odtedaj so izšle izpod njegovega peresa te-le knjige: povest »Kar-Chat« (1924); zbirki novel iz let 1921—1925 »Romar Karapeta« in »Človečanstvo«; roman »Iz dneva v dan« (1926); potopis »Egipt« (1927); »Humoreske« (1927); potopis »Otok na meglenem severu« (1928); tragedija »Samuel Zborowski« (1929) in zadnja povest »Srce ledovja« (1930), za katero je dobil državno nagrado za l. 1930. Pred kratkim je dodal 2. izdaji »Človečanstva« še novo novelo »Cyprijan Czyż (1930).

In to celotno literarno produkcijo, ki sem jo navel v kronološkem redu, bi hotel karakterizirati v sledeči skici.

Goetlovo literarno tvorbo bi razdelil v dva dela in sicer: v povesti, novele in potopise, ki imajo za snov doživetja iz ruskega ujetništva, avanture med Kirgizi, Sarti in Perzijci; in v povesti, ki so na prehodu iz primitivnega eksotičnega življenja v komplicirano sodobnost, oz. povesti iz civilizirane sodobnosti, ki jih Goetel rešuje v eksotičnosti. Beg iz vsakdanje realnosti v odmaknjenost! Sem spadajo tudi potopisi prostovoljnih popotovanj, ki ga ženó iz mesta v prvotno naturo, kakor tudi historična drama, ki je beg pred sedanostjo v preteklost.

V prvo skupino štejem potopis »Preko žarečega vzhoda«, povest »Kar-Chat« in novele iz zbirk »Romar Karapeta« in »Človečanstvo«.

Že v potopisu se kaže Goetlov veliki pripovedni talent in že v načinu se kaže velik razloček od Ossendowskega. Goetel opisuje pot od Ašbada preko Perzije in Indije do Kalkute, pa ne opisuje dogodkov, ki jih morda ni doživel in ne stavi sebe kot epičnega junaka: poniža se s svojo družinico pred usodo in z ostalo skupino udano premaguje uradne ovire. Človek, ne-junak krute vsakdanjosti na tujem terenu! Pa koliko zanimivih slik človeške krutosti in dobrote! Potopis je pisan lapidarno, več dejstev kot poetičnosti, pisan brez literarne ambicije pa ima v literarni maniri zaključena poglavja. Čeprav je bil potopis dobro sprejet, ni našel niti malo toliko odziva kot Ossendowskega.

Vse večje uspehe pa je dosegel Goetel s leposlovnimi novelami iz ujetniškega življenja, z avanturističnimi opisi bega iz Rusije, ki so opisani v zvezi z življenjem ondotnega prebivalstva tako, da niti malo ne stopa oseba pisateljeva s svojim imenom v ospredje. Vsa okolica živi in vsi ljudje žive, med katerimi se razvija v polni plastičnosti romantična usoda vojnih brezdomcev. Tako je najpreje upodobil svojevrstnost Turkeстана in njegovih ljudi v povesti »Kar-Chat«, ki je brez dvoma dozdej najlepša povest Goetlova, čeprav njegova prva, in bi jo brez oklevanja postavil po značaju snovi in gledanja kakor tudi po umetniški vrednosti ob stran Tolstega »Hadži Murata«. V tej povesti, pripovedovani v neki klasični mirnosti, je Goetel razvil vse elemente, ki se zbero v človeku in družbi in jih razrešil z optimistično vero v dobroto človeka. »Kar-Chat« je apoteoza človeških sil in prvotnega človečanstva, ki niti v najbolj nečloveških situacijah ne zamre, nasprotno: ob kontrastih okrutnosti se pokaže v najjasnejši luči. Tako se dotikajo najneverjetnejši kontrasti v človeku istočasno, ki pa so vsi globoko psihološko utemeljeni. »Psihološko« ne bo morda pravi izraz, kajti Goetel ne piše po zgledu analitično psiholoških romanopiscev, ampak epično gleda na življenje, ki ga vodi instinkt, in to dobri osebni nagon pračloveka, kakor se je rešil iz civilizirane vojne. Tako ubežnik pred boljševiki ubije sovražnega stražarja, ga pokoplje, zmoli zanj očenaš in misli, kako bi obvestil njegovo mater. V času največjega

gladu nosi ostanke slaščic nedotaknjene pri sebi: spomin na hčerko, ki jo je v revoluciji zapustil; in ko hoče v mesto k družini nazaj, ga stražar ne ustreli: samo opozori ga in mu pusti še kruha. Tako se povest začne z ljubeznijo in sovraštvom! Z rešitvijo 15 letne sartske deklice Nurmi pa se za hip spremeni v erotično idilo v gorski samoti. Ubežnik je v razmerju do nje kot oče do hčerke, ona ga pa ljubi z ljubeznijo žene, kar vodi do notranjih dramatičnih napetosti pri njej kot pri njem in se ta elementa ob nujnosti ekstaze strneta. Nurmi se mu vda z vsem bitjem in dušo do smrti, s katero mu omogoči pot k njegovi družini. Pa ta erotična idila je le kot svetla nit v povesti. Nov širši element je komunizacija kraja, upor Sartov in nova dramatska napetost med ubežnikom in novim komisarjem, ki ima z ubežnikom račune na smrt, na drugi strani pa zopet hvaležnost za življenje. Zopet brezmejno sovraštvo in človeška ljubezen v enem srcu! Na sarski praznik prvega snega »Kar chat« se na višini vseh erotičnih, človeških, političnih in klimatičnih napetosti sprostijo vsi konflikti v ljubezni: z žrtvijo Nurmi in željo komisarja, ki je pravkar hotel ustreliti ubežnika: »Da bi le srečno prišel do družine!« — V imenu življenja se odpustčajo največja sovraštva, v imenu življenja stopajo proti sebi največja nasprotstva. Element človečanstva mora zmagati nekoč tudi v najzlobnejši naturi in tudi v najbolj materialističnih razmerah: dobrota je, ki veže človeka s človekom vseh ras in kontinentov, vseh verovanj in običajev. Renesansa prvotne nature! Prirodna ljubezen človeka do svoje družine in do tujega človeka je šla v tej povesti skozi pekel razmer, zato jo imenujejo tudi »Dantejevsko povest«.

Obširneje sem govoril o tej povesti, ker se mi zdi za Goetla najznačilnejša in ker so v njej naznačeni že vsi problemi poznejše Goetlove tvorbe; obenem pa je baš ob tej eksotični povesti najlepše videti razliko gledanja med njim in Ossendowskim.

V zbirki »Romar Karapeta« (Pačnik Karapeta) je zbral Goetel štiri novele različnih vrednosti. Poleg slabe anekdote: »Komisija«, ki se je pripravila Rusijo deliti pa se pri »nacionalizaciji buržujskega posestva — za hruške stepe«, še živahno in napeto pripovedovanje oficirja Kosa o demonski ženski Amazonki na Pamirju (»Kos na Pamiru«), o nje romantičnih avanturah in revolucijski idili z njo pri begu čez goré, dokler je ni cinično prodal afganistan-skemu vojaku kot nagrado za prevoz v Indijo. Potem podobno zapleteno novelo o »romarju Karapeti«, turkeštanskem rokovnjaču, ustanovitelju velikega podjetja za prevoz ubežnikov iz boljševiške Rusije, ki jih za bakšiš prevaža in organizirano izdaja... Vsa ta pripovedovanja so pisana izredno ostro (zlasti »Kos na Pamirju«), realistično, dasi jim je predmet le avanturistična romantika. Značilno pa je, da brez najmanjše moralne ali metafizične podlage: dogodek radi dogodka, čisto epično pripovedovanje o storijskih, ki se zapletajo in razpletajo kot v renesančnih komedijah. Liki in situacije so ostro opazovane, določno očrtane in žive iz samega sebe. Niso pa to nikake naturalistične novele, bolj spominjajo na romantični realizem. Najboljša med njimi in ena najlepših Goetlovih novel sploh je zadnja v tej zbirki »Samson in Dalila«, »nedokončani fragment«, ki ima za snov spreobrnjenje najbrutalnejšega boljševiškega junaka »gospoda Jožefa«, ki je ubil radi kožuhovinastega ovratnika človeka, pa se potem instinktivno zavedel, da mora braniti njegove zapuščene otroke, zlasti deklico Manjuško. Ob misli na Manjuško postane najboljši človek in pade pred puškami tovarišev. To novelo smatram poleg novel v zbirki »Človečanstvo« za Goetlove najlepše stvari.

Zbirka »Človečanstvo« (Ludzkość) je prvotno (1925) vsebovala samo dve noveli in sicer: »Schmerzenreich«, ki je naslovljena po psu, vzgojenem v jetniškem taboru in nosi ime legendarnega sinu sv. Genovefe. Ta pes je nekak

mistični demon, ki varuje dobre ljudi in napada zlobne. Tako izda davno županovo soudeležbo pri umoru brodarja Bolgara, ter župana uduši kot izzagrobni privid. Novela ima nekaj religioznega v sebi: legendo, svetniško ljubezen do živali in demonsko maščevalnost živali, ki pomaga pravičnosti do zmage. Sicer pa je postavljena v realistično okolje — v tabor ujetnikov, izmed katerih ima vsak svojo usodo. Druga novela pa je dala ime zbirki »Človečanstvo« in je bila pisatelju v intervjuvu l. 1925 najljubša: »Da, ta novela je mojemu srcu najbližja... izgubili smo vero v bogove, iščimo jo torej v človeku!« In celo v človečnost v ljudeh je spričo bratomornih vojsk obupal prof. Stožek, smrtnobolan v zaporu v Perziji. Končno jo spozna v svojem prijatelju, ki se žrtvuje zanj, še bolj pa sredi pustinje ob oazi »Talisman človečanstva«, kamor prileze napol mrtev in prosi vodé, ki je pa ne dobi, ker je ne more plačati. Šele ubog suženj, ki je tri nadstropja pod zemljo v blatu stoječ ves dan podajal vrče in bi ob zahajajočem solncu rad pogrel ozeble noge, šele ta se ga usmili, gre v podzemlje in ga reši smrti, dasi bi kmalu sam žrtvoval nogi. V najbednejših še živi človečanstvo... V tretji noveli »Ciprijan Čiž«, ki jo je dodal letos, pa ni napisal le slavošpeva človečanstvu poedinca do poedinca, ampak Človeku-delavcu, ki se prostovoljno žrtvuje za dobrobit vseh bodočih ljudi. Od prvega kola, ki naj bi se zabil v Turkestansko blato, je odvisno, ali se bo moglo izsušiti in pripraviti za bivališče ljudi. Ko je vsak napor jetnikov odpovedal, se je žrtvoval Ciprijan Čiž, posebljeno delo in energija, ki je do poslednjega napetja mišic izrabil svojo moč, da je zabil kol in s klicem »Ljudje bodo še tod živeli!« padel v smrt. —

To bi bile povesti in novele Goetlove, ki so vzete izključno iz življenja prebivalcev Turkestana in Perzije, kamor je prinesel dramo evropski človek-brezdomec, jetnik. Take razmere so ustvarile iz Goetla pisatelja in njegova duša je eksotičnih vtisov in ljudi tako polna, da se v evropskem povojnem življenju še ni našla. Zato vedno še hrepeni po novih krajih, oddaljenih od velemestnega hrupa. Opisal je »Egipt«, kamor je šel na geografski kongres in kjer je doživel sedem egiptovskih nadlog: bakšič, vodnike, prekupčevavce, izkopanine, hotele, prah, bravino in salato. Tudi ni imel časa, da bi šel k piramidam ter se je raje kopal v Nilu kot da bi motril pokrajino. Potopis ga torej ne označa kot šomašterskega turista niti ne kot impresionista, raje kot realista, ki se ne navdušuje nad vnanjimi barvami, ampak vse bolj ceni stvarnostno pomembnost predmeta in življenjsko realnost Egipta. Prav tako je izredno točno popisal izlet na Islandijo v »Otoku na meglenem severu« (Wyspa na chmurnej północy). In za letošnjo jesen je napovedal novo pot v Indijo (Velikonočna števil. I. K. C. 1930).

Goetel se najboljše izživlja v primitivnosti elementarnih življenj, zato se ne more najti v družabni kompliciranosti sodobnega velemesta, dasi se je parkrat poizkusil gibati v njem, pa je vselej ostal pri kompromisu. In sicer je prvič skušal zlitii oba svetova s tem, da je eksotično povest dal v velemesten okvir; drugič pa velemestno zgodbo zaključil v eksotičnosti. Prvi poizkus razširiti prostor in poiskati nov teren je roman »Iz dneva v dan« (Z dnja na dzień), ki se mi zdi z ozirom na originalno formo, s katero je skušal rešiti prostorni problem, zelo posrečen eksperiment. Moti sicer nekoliko preračunanost kompozicije, geometričnost odgovarjajočih komponent, ki pa koncem konca čitatelja le frapirajo. »Iz dneva v dan« je nekak avtobiografski roman, ko pisatelj opisuje svoj fiktivni sodobni roman iz disharmonije z ženo, obenem pa piše v uteho kot dnevnik iz dneva v dan povest, ki naj bi bila odgovarjajoča srečna ljubezen, preživljena v Turkestanu. Ta eksotična idila je pravzaprav glavna vsebina romana in vsebuje scene, ki so nam znane že iz »Kar-chata«. V drugem delu pa se oba vzporedna toka povesti, varšavske in eksotične, strneta v eno: osebe vrinjene eksotične povesti

dobe svoja prava imena in so osebe varšavske povesti izpred desetletja. — Povest vpliva radi naniznosti in razkasanosti malih scen kot kino in v mnogočem spominja na Pirandella ter je razumljivo, da je kot kino-predstava imela velik uspeh. Manjka pa romanu duhovne problematike, ki bi strnila fabulo v umetniško enotnost in jo dvignila, tako pa razpade v več ali manj interesantna pripovedovanja, ki dosegajo uspeh z ostro karakterizacijo oseb in situacij. Navdušen nad uspehom svoje originalne kompozicije, je svojo najnovejšo večjo povest iz Islandije »Srce le-dovja« (Serce lodów) pisal po isti metodi, ki pa se mu ni posrečila in je ta druga kombinirana povest neprimerno manj enotna kot prva, čeprav je ob njej dobil državno nagrado. (Oceno povesti glej DS 1950, 175.)

Nikakor pa ni uspel Goetel s svojimi »Humoreskami«. Ni namreč humorist kot si ga mi predstavljamo; ampak humor hoče vzbujati že z opisom nenavadnih smešnih značajev, kar vpliva tragično in ne humoristično (Dogodba s težkim atletom), ali pa ironizira življenjsko nepraktičnost idealista, ki ne izrabi žene, ki se mu ponuja, kar vpliva banalno (Moj mož umira...). Druge so zopet kot brez smisla (Iz mape sportnega urednika). Vsekakor je Goetlov humor zelo težak in zelo problematičen in strinjam se s sodbo kritika Piwinskega, ki je zapisal: »Sploh vsa knjiga ni vredna avtorja »Kar-Chat'-a« (Wiad. Lit. 1927, 354).

Goetel kot potopisni pisatelj je osvajalec prostora, hotel pa bi postati tudi osvajalec — časa, ko je napisal historično dramo iz časa poljskega brezvladja v velikem slavnostnem stilu, šestdejanko s prologom in epilogom: »Samuel Zborowski«. To dobo poljskega kraljestva za časa Štefana Batorega so obdelali v poljski literaturi že Mickiewicz, Slowacki, Żeromski, Szpotanski, Brończyk i. dr. in hotel jo je po svoje rešiti tudi Goetel. In rešil jo je po svoje: njegov Samuel Zborowski se ne bori za nikako državniško idejo kot pri drugih, bori se le »s seboj proti sebi«; ni torej državnik, je le človek, ki ljubi »ženo kanclerja nad življenje«. Žene ga slepi erotični instinkt in zato ta na visoki slavnostni piedestal postavljena državniška tragedija ni nič drugega kot mala ljubavna drama v grandiozni zunanji draperiji, spominjajoči na Matejkove veleslike, kar nikakor ni v skladu z malenkostnim motivom. Epilog pa je še celo preračunan na zunanji efekt in še to za zelo kratek čas. Kralj Batori je namreč le drugo ime za Pilsudskega in njegov nastop na historičnem sejmu varšavskem do pičice tak kot nastop Pilsudskega ob oktroiranju sejma v sedanjem času. Zato ni čuda, da se daje »Samuel Zborowski«, sicer puntar proti oblasti, v teatrih na predvečer diktatorjevega godu (1930 l.). Sicer pa je le več ali manj namesto v krajevno eksotičnost — v časovno oddaljenost vržen dramatski poizkus v velikem stilu, ki pa prav radi pomanjkanja idejne velikosti ne vpliva tragično, ampak ob izbranih scenah reprezentativno veličastno. Z njim je Goetel tudi dokazal, da se še ni našel v problemih sodobne družbe, kamor teži, nakazuje jo le alegorično in se ji umika v krajevno ali časovno razdaljo, ter da še ni dozorel do velikega epohalnega dela. Prav sodi Kołaczkowski: »Goetel ve, da je začetek umetnosti v instinktu, ni pa tam nje konec!« Zato je Goetlova moč še vedno v slikanju malega človeka in malih tragedij v nekomplikirani psihi in nekultiviranem miljeju. Kakšno bo njegovo delo v bližnji bodočnosti, se more le slutiti. Napoveduje povest iz Indije in večji roman iz šlezijških rudnikov, pendant Bandrowskega »Črnim perotim«.

V nasprotju z Ossendowskim je Goetel velik umetnik, ki ne opisuje eksotičnosti radi romantičnih avantur, ampak so mu le ozadje za psihološke študije. Pa tudi tam, kjer so mu avanture namen, jih zna tako približati življenjski polnosti in nasičiti z realnostjo, da so vsi dogodki polnokrvni in so postave kot vulkani človeških sil. Goetel ljubi tujerodnega človeka in ga pusti rasti iz sebe po svoje-

vrstnosti psihike in iz svojevrstnosti terena. Tak eksotični človek se mu razodene kot človek kateksohen, katerega najosnovnejša elementa sta boj za življenje in instinkt solidarnosti. Iz nečlovečnosti vojne in revolucije je ob tem človeku iskal smisla življenja in našel prvotne duhovne vrednote človeške družbe. Zato je sovražnik novodobne družbe in vse postave iz nje se mu izobličijo v ironične karikature, ki jim manjka pristnosti, sproščenosti čuvstev. V primitivnem človeku vzhoda je našel lek za zapad: duhovno vrednost najosnovnejših človeških strasti. Njegovi ljudje nimajo občutka evropske morale, poznajo pa vrednost ljubezni, iskrenost čuvstev, in so polni najčistejše dobrote v zavesti, da so vsi ljudje bratje v boju za kruh in vlado, v trpljenju, ljubezni in smrti... Goetla kot človeka označa globoka socialna humanitarnost. Pa ni morda Goetel kak romantični idealist ali socialistični propagator, kot bi utegnil kdo misliti. Ne. Goetel je čistokrvni umetnik, realist in epik Tolstega kova. Da, največjo podobnost z načinom njegovega ustvarjanja vidim pri Tolstem in se čudim, da poljski kritiki tega še niso uvidili. Zdi se mi pa, da navezuje tudi na poljsko tradicijo pozitivizma (Prus). Goetlovi junaki niso namreč poglobljeni v metafizične temelje: rasto kot iz zunanje ploskve življenja in jih goni le hotenje po uveljavljanju vseh svojih sil in svoje volje v življenju, ki ga vlada poseben red pračloveške oz. občečloveške pravičnosti. Goetlov pogled na svet je realističen, tako realističen, da večkrat njegove novele nimajo nikakega duhovnega ozadja in zagrabiijo le z realizmom oblikovanja (humoreske, pripovedovanje). Povsod vlada realistična enostavnost, stvarnost, ne navdušenost ali lirika. To označa tako njegove potopise kakor tudi njegovo erotiko. Zanimivo bi bilo primerjati opis erotičnega akta pri Žeromskem (Zvesta reka), Reymontu (Kmetje) in Goetlu (Kar-Chat, Iz dneva v dan), da bi videli pri prvem lirično razpisavanje in čuvstven afekt, pri drugem metafizično-panteistično simfonijo z vso naravo in pri Goetlu kratko beležko ali zgoščeno žgoč, dostojen opis dejstva. Goetel je epik, ki s silo volje razvršča življenje in uživa stvariteljsko v oblikovanju zunanjih dejanj, ki predpostavljajo globoko notranje doživetje. Zato je pri njem veliko gibanja, dejanja, malo zastojnih besed, več prostorninskega opisa in nič čuvstvenih razmišljanj. Zato so njegovi liki plastični, ostro gledani, stvarni in polnokrvni ter se ostro ločijo od navadnih razčuvstvovanih oseb sodobnih poljskih pisateljev, kakor je vprav Ossendowski. To je znak tudi njegovega izraza, ki ni mehko in papirnat kot Ossendowskega et consortes, ampak stvaren, često žargonski; ne mehko in ampak točen; ne razpihnjen v frazi, ampak strnjen v notranjem žaru. Sploh ima človek pri Goetlu občutek, da ne bere leposlovne umetnine, ampak le stvarno pripovedovanje o resnično preživeti dogodovščini, dokler ga tragična napetost notranjih sil, velika realiteta postav in frapantno končno odkritje umetnostnih elementov ne prepriča o veliki umetniški kompoziciji. Goetlova literarna tvorba odseva voljo, vero v življenje in v človeka, v njegovo delo in dobroto, v klektivnost človeka, kar se mi zdi, da ni brez vpliva one ruske kulture, pred katero je sicer bežal iz Rusije. Goetel je epik izključnega realizma, modernejši povedano — nove stvarnosti, romantičnih prigod, socioloških elementov človeka na eksotičnem terenu, ki je tako dal poljski eksotični povesti, katere razvoj sem v lanskem DS orisal in eno nasprotnih plati ocenil v Ossendowskem, novo barvo in novo smer, novo notranjo vrednost. Eksotičnost mu ni sama sebi namen za žongliranje z romantičnim bravcem, ampak mu je pot v spoznanje tamošnjega človeka in preko njega v človeka sploh. Danes stoji Goetel poleg Kadena-Bandrowskega v ospredju mlajše pisateljske generacije poljske, ki dozoreva za velika dela.

Ta studija naj bo dopolnilo k članku »Dva obraza iz novejšje poljske literature« v DS 1930